

SOMOGYVÁRI LAJOS

„Erkölcsei züllés” és „garázda jelenségek” az ifjúság körében: galerik újaz ötvenes évek végén

Az ifjúsági probléma a szocialista Magyarország nyilvános diskurzusainak egyik fontos témáját jelentette: a jampecként, huligánként vagy galeritagként el- és megítélt fiatalok újfajta szórakozási formáit, határátlépő viselkedését a felnőtt-társadalom (pedagógusok, rendőrök, szociális szférában dolgozók) deviánsként bélyegezte meg. Tanulmányomban egy sajátos, a forradalom utáni, 1958–1959-ből származó forráscsoport (környezettanulmányok, ifjúsági felügyelői és gyermekvédelmi jelentések) alapján foglalom össze, hogyan alkották meg a galeri fogalmát a szakemberek, ami széles körű „morális pánikhoz” vezetett az érintett szülők, majd a tágabb közvélemény körében.

A probléma definiálása

A galeri kifejezés a 20. század elejétől létezett a bandába verődött, peremhelyzetű fiatalok leírására, akik gyakran követtek el norma- és törvénytörő cselekedeteket (lopás, botrányokozás, garázdaság) – a fogalom 1956 után nyert új jelentést, amikor a hatalom saját helyzetét próbálta erősíteni a kategória újrafogalmazásával, legitimálva a fellépést a hasonló csoportosulások ellen (Bezsenyi, 2016). A konszolidációtól és a társadalmi rendteremtéstől elválaszthatatlan volt a látható ellenállás megszűnése után a még mindig jelen lévő ellenség láthatóvá tétele a nyilvánosságban, amely a fennálló rendet veszélyeztette. A szakirodalom a „morális pánik” kifejezését alkotta meg a nyilvános közbeszéd túlzott reakcióira bizonyos deviánsnak nevezett társadalmi jelenségekre: leegyszerűsített narratívák megalkotásával befolyásolják ilyenkor a közvéleményt a diskurzus alakítói. A hasonló, kampányszerűen előforduló pánikhullámok gyakran fordulnak elő különböző válsághelyzetek idején, a politikai elit tagjai instrumentalizálhatják is a pánik tárgyát, hogy eltereljék a figyelmet a valódi problémákról, illetve az általuk kínált csatornába terelhessék a társadalmi szorongás változatos formáit (Cohen, 2011; Hunt, 1997).

Az 1956-os forradalom, az államhatalom gyors összeomlása és a hosszan elhúzódó krízis tapasztalata megteremtette azt a közhangulatot, amelyben bármely (egyébként életkorilag természetes) fiatalkori lázadás átpolitizálódhattott, és ellenforradalmi, fasiszta tevékenységgé válhatott, melyet a káros nyugati kulturális hatások csak felerősítettek. A galéri kifejezés általában a fiatalkori bűnözés és erkölcsi züllés fogalmaival kapcsolódott össze a szóhasználat fénykorában, az ötvenes-hatvanas évek Magyarországon, szembeállítva azt a fiatalok számára mintaként felállított, helyes és követendő ideális szocialista magatartással. Sztálin alatt így lett a huliganizmusból a szovjet társadalommal szembeni tudatos szembeszegülés és ellenforradalmi tevékenység (Borhi, 2022, p. 297.) – ez az érvelés pedig nagyon hasonló volt a hazai diskurzusokhoz a tárgyalt korszakban, illetve a keletnémet Halbstarke-jelenség kriminalizálására (az ottani jampecekre) is alkalmazható (Janssen, 2010). Az ötvenes évek második felétől globális jelenséggé vált a határokat átlépő, lázadó fiatalság tematizálása, esetünkben a levert forradalom utáni pacifikáció speciális társadalomtörténeti kontextusába illeszkedett mindez.

Források és a feldolgozás limitációi

Az elemzés alapjául szolgáló források talált tárgynak tekinthetők: az 1956 után meginduló politechnikai oktatás nyomait keresve találtam rájuk fővárosi és országos iratokban, a kulturális és oktatási osztályok anyagában. A következő dokumentumokról van szó:

1. Jelentés a fiatalkori bűnözés és erkölcsi züllés néhány égető kérdéséről (1958. február 18.)
2. Iskolák, Fővárosi Tanács feljegyzései az ifjúság körében jelentkező garázda jelenségekről:
  - a, XII. kerületi ifjúsági felügyelő jelentése (1959. január 10.)
  - b, „Kacsa” levele az intézetbe helyezett F. Ildikóhoz (1959. január 22.)
  - c, Környezetanulmányok (öt darab, 1959. február 8–19.)
  - d, BM BRFK Fiatalkorú és Gyermekvédelmi Osztálya levele a XII. ker. Tanács Oktatási Osztályának (1959. február 9.)
  - e, Jelentés kiegészítése – kerületi ifjúsági felügyelő (1959. február 24.)
  - f, Jelentés és javaslatlattertel az ún. galérik ügyében (1959. június 13.)

Az első, 20 oldalas irat az MSZMP KB Tudományos és Kulturális Osztályának (TKO) készült, tulajdonképpen a téma felvetésének, egyfajta bevezetésnek tekinthető, amit az Országos Gyermekek- és Ifjúságvédelmi Tanács (OGyIT) készített. A szervezetet 1957 szeptemberében hozta létre a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány, közvetlenül a Minisztertanácsnak alárendelve, elsődleges célként az erkölcsi fejlődés veszélyeztetéséhez és a zülléshez vezető okokat kellett feltárnia (A gyermek- és fiatalkorúak védelmével kapcsolatos..., 1958, 13.). A Kádár-kori gyermek- és ifjúságvédelem a kezdeteknél szorosan összefonódott a rendőrség tevékenységével, elsősorban bűnözési kérdésként tekintettek rá, ami meghatározza a dokumentumok keletkezési körülményeit és értelmezési lehetőségeit. Valamennyi, a későbbiekben előforduló és a fiatal, általános iskolás lányokhoz köthető tevékenység a kriminalitás szűrőjén keresztül lett rögzítve: még az olyan banális cselekedetek is, mint egymás ruháinak cserélgetése.

Itt értünk el az elemzés másik fontos pontjához. A hatóságok, hivatalos szervek által megkonstruált galerikról lesz szó, pontosabban a bandák lánytagjairól, ami még különlegesebbé teszi az amúgy is kivételes forrásanyagot. Az a tény, hogy 13-14 éves lányokról volt szó, valószínűleg tovább fokozta az erkölcsi felháborodás mértékét, a pedagógusi-szülői féltést a normasértések láttán (kérdéses persze ennek megléte, mértéke), ami felnagyíthatott bármilyen hétköznapi cselekedetet. Ők a történetem főszereplői, a második forráscsoportban található a róluk szóló narratívák, az MSZMP Budapesti Bizottság Kulturális és Köznevelési Osztály (KKO) megfelelő fondjában. A változatos iratcsomó az Oktatási Osztály javaslatával zárul a fővárosi pártbizottság felé: az éppen csak megismert, újfajta galerifogalom meghonosítása, rögzítése történik meg a jelentések, beszámolók lapjain.

A modern társadalom normalizáló, racionalizálási és fegyelmezési technikái a norma és deviancia kijelölését, a hétköznapi társadalom működtetését jelentik (Apor, 2022) – ehhez fontos volt tudni, hogy milyen nevet és jelentést adnak az arra hivatottak a fiatalság körében jelentkező új jelenségeknek. A morális pánik már a címek felütésében érezhető, hiszen erkölcsi züllésről, garázdaságról, fiatalkorú bűnözésről, égető kérdésekről volt szó, s ezek a hívószavak minden korban erős hatást váltottak ki a felnőtt-társadalomban és a döntéshozók körében (és ez is volt a céljuk). Tanulmányom témája ennek alapján nem az, hogy mi történt 1958–1959 vonatkozó hónapjaiban az állítólagos galerikban, hanem hogy milyen történeteket alkottak meg ezekről az illetékesek.

Diagnózis és definíciók

Valamennyi forrás a helyzet feltárásával, a kórkép felállításával kezdődik, ami tulajdonképpen a probléma megjelenítését, rögzítését szolgálta, első körben a szakértők számára. Az OGYIT által készített országos feltérképezés egyértelmű, erős állítást fogalmaz meg az ismertetett adatok alátámasztására (Jelentés..., 1958):

„...nem kis mértékben az 1956. évi ellenforradalmi események züllesztő morális hatása folytán – növekszik a fiatalkori bűnözés és erkölcsi züllés, egyre emelkedik a különböző okokból erkölcsileg veszélyeztetett fiatalok száma.” (kiemelés az eredetiben)

1956-nak így negatív morális dimenziót kölcsönöztek, a jelentés azonban (érdekes módon) ennek az egyoldalú, unilineáris megközelítésnek a hátrányaira is figyelmeztetett, feltételezhetően a politikai döntéshozóknak kiszólva: a nem politikai jellegű bűncselekményeket elkövető fiatalok elhanyagolása egyre károsabb hatással van. Két tételt emeltek ki, ami drasztikusan növekedett a BRFK gyermekvédelmi osztályának összefoglalója alapján:

- csavargás: 1353 fiatalkorú 1956. I. félévben, egy évvel később 3100-ra nőtt ez a szám;
- nemi betegség: az előállított 404 lányból 128 volt nemi beteg 1956. I. félévben, egy évvel később 680 lányt állítottak elő, ebből 167 volt nemi beteg.

A csavargást és prostitúciót tartották a legveszélyesebb jelenségnek, a nemi betegeket egyébként kényszergyógykezelésre szállították a Kun utcai kórházba. Nemcsak Budapesten volt súlyos a helyzet a jelentés szerint, hanem a nagyvárosokban is (Pécs, Miskolc, Sztálinváros), valamint kiemelték, hogy egyre fiatalabbak az eljárás alá vontak, és emelkedik a fiatalkorúak száma az erőszakos bűncselekményekben. Az érintett hatóságokat (rendőrség, ügyészség, gyámügy) elmarasztalta a diagnózis, mivel nem alkalmazkodtak a megváltozott helyzethez, nem reagáltak jól. De mit is jelentett ez a megváltozott helyzet?

A következő iratcsoport (Iskolák..., 1959) egyfajta esettanulmányként bepilantást nyújt arra vonatkozóan, hogy milyen új kihívások jelentkeztek a szervek számára az ötvenes évek végén. A XII. kerületi Márvány utcai lányiskola ifjúsági felügyelője 1959 januárjában feljegyzést készített az MSZMP Budapesti Bizottsága megfelelő osztályának a nyolcadikos lányok züllésnek induló társaságáról. Az eseményeket F. Ildikó aggódó édesanyja indította el, aki az osztályfőnököt felkeresve a gyerekek egy részének rendellenes magatartását állapította meg, a következő szimptomákkal: „trágár beszéd, öngyilkossági kísérletek, iskolakerü-

lés, egymás ruháinak cserélgetése” (később három öngyilkossági kísérletet említ a jelentés, a gyógyszereket egy orvostanhallgatótól kapták). Nagyon különböző elemeket helyeztek így egymás mellé deviáns jelenségként, de ezek háttérben ugyanaz az új fogalom állt – a galeri. A források megmutatják a koncepció alakulását és definíciós kísérleteit, első megfogalmazásban így: „a kerületben több, különböző korú fiúkból és lányokból álló banda, ún. »galéria« [sic!] működik”.

A galeri vagy korai formájában galéria huligáncsoport jelentésben 1954-től adatolható Magyarországon. A szó osztrák eredetű, a bűnözői nyilvántartást tartalmazó képgyűjteményt nevezték „szép férfiak képtárának” (Galerie der schönen Männer), és ez a jelentés ragadt aztán rá a fiatalok, ténylegesen vagy csak feltételezhetően bűnelkövető csoportosulásokra (Fejes, 2015). A kifejezés a tárgyalt iratoknál már nemcsak a fiúkra, fiatal férfiakra vonatkozott, hanem lányokra is – a legtöbb, galerivel foglalkozó szakirodalom főleg fiúkkal foglalkozott eddig, hiszen róluk jóval több forrás maradt fenn (a problémát tematizálja: Horváth, 2022), ennyiben is különleges a XII. kerületi forrásanyag. A továbbiakban már általában galeriként emlegették a bandákat, a következő fontosabb csoportokat nevesítve, ahol az általános iskolás lányok előfordultak, már dolgozó, munkanélküli vagy középiskolás lányokkal együtt:

- MOM-galeri, egy „Kacsa” becenevű fiú vezetésével, idetartozott F. Ildikó, L. Anna („Öcsi”), M. Anna („Sutyi”), B. Ica („Fibi”), K. Magda és egy „Riska” becenevű, ismeretlen tizenéves, feltételezhetően lány.
- Lajtai-galeri (Győri út és környéke), az elnevezés a „bandafőnök” után van, a következő lányokat nevesítve: T. Márta, R. Ágnes, K. Mária („Gömbi”), L. Anna, D. Erika, H. Mária, F. Mariann, F. Hajnalka, V. Mária, B. Sarolta – valamennyien ugyanabba a nyolcadikos osztályba jártak.
- Bernáth Géza téri galeri: Gy. Mária, K. Magda (egyedik a MOM-galeriben megnevezettel) van felsorolva itt.

A jelentés még a Vár-galerit említi, ahol előfordulnak a Márvány utcai lányiskolából, de itt csak fiúkat listáznak, a vezetőjének volt kapcsolata F. Ildikóval. A legtöbben teljes névvel, lakcímmel szerepelnek, a személyes adatok védelme miatt itt csak a rövidített változattal szerepelnek az érintettek. A galerik Budapest sajátos mentális térképét adják ki, hiszen az említett helyszíneken kívül szóba került még a Városmajori, Városligeti, Farkasréti, Krisztina-, Bocskai téri, Szabadság téri, Dimitrov téri és Németvölgyi úti galeri, amiket fel kell jobban térképezni. A nagyvárosi, publikus helyekhez kötöttség, a találkozóhelyek a galerik fontos jellemzőivé váltak, a kívülállók és a résztvevők legtöbbször ezekkel a színterekkel azonosították, nevezték meg a bandákat. A

galeriket azonban leginkább tevékenységeiken keresztül jellemezték, amelyek rendkívül változatos képet adtak: igyekeztek minden olyan cselekedetet a galerikhez kötni, amely botrányokozó, gyanús vagy konkrét bűncselekményre, önpusztító viselkedésre utalt.

A galeri mint az erkölcsi botrányokozás forrása

A következőkben leírásra kerülő, „nem megengedhető cselekmények” a MOM-galerihez kapcsolódnak, amely a nevét valószínűleg az 1951-ben épült MOM Művelődési Házról kapta (l. 1. kép). Ide 1958 őszén „betanyázott” egy galeri az újságcikkek szerint, a KISZ-klubban „csúnyán viselkedtek, ízléstelenül táncoltak [...] volt köztük egy 15 éves lány, aki a galeri tíz fiútagjának a szeretője volt... (a lány szülei, elfoglalt értelmiségi emberek a hajukat tépték, őrjöngtek, amikor mindezt megtudták)” (Gergely, 1960). A további híradások fokozták a túlzásokkal és leegyszerűsítő magyarázatokkal operáló morális pánikot az esettel kapcsolatban, egy cikk például a Nyugatról áradó, „rothasztó” szellemiségről írt, amelyet a huligánok-galerik jelképeztek, és a „kolerajárványok dühével” romboltak tőlünk nyugatra, hazánkat is érintve (Molnár, 1960). A galerik tevékenységének színterei a fertőzés gócpontjai voltak ebben a biológiai szemléletben, ahonnan a járvány továbbterjedt az egészséges szocialista társadalmon belül – talán nem véletlen, hogy az országos riport a nemi betegségeket emelte ki, hasonló tendencia a XII. kerülettel kapcsolatos leírásokban is megfigyelhető.

1. kép: A Magyar Optikai Művek kultúrháza, Budapest, 1960 körül
Tragor Ignác Múzeum fotótára, Vác (forrás: *A Dunánál...*)

Az ifjúsági felügyelő szerint a „galerik cselekedeteinek tartalmát a megítélhetőség szerint 80%-ban a szexuális bűnözés képezi”. Ezt a sommás megállapítást négy hónap tapasztalatai alapján tette, a galeritagokkal folytatott bizalmas beszélgetésekre, illetve levelekre, vallomásokra alapozva (ezeknek egy része biztosan nyomozati szakban keletkezhetett). Talán nem elválaszthatatlan ez a 80 százalékos arány attól a tényről, hogy itt lányokról volt szó, akikkel kapcsolatban hamarabb felmerülhetett az erkölcstelenség vádja – szemben a fiúkkal, ahol a hasonló cselekedeteket nem feltétlenül nevezték volna ennek. Mit takart a szexuális bűnözés gyanúja?

L. Anna például férfiakat szólított le az utcán 10-20 forintokat kérve – ez a cselekvés ebben a kontextusban teljesen más fényt kaphatott, mint ha a hasonló eseteket a galerivel való konnotációk nélkül, önmagukban szemléljük. Két cipézmester pénzelte is a lányokat: arról nem tudni, hogy milyen kapcsolat volt a felnőttek és a lányiskola tanulói között, részletek nélkül pedig ez a tény a kitaratottság, prostitúció gyanúját vethette fel (ami nem volt leírva, kimondva, de sok mindenkinek eszébe juthatott a leírás logikáját követve). Szó esik még házimurikról, ahol nem voltak jelen felnőttek, egy ilyen estén egy lány levetkőzött, és „nylon nadrágban táncolt a fiúkkal”, egy másik összejövetelemi erőszak kísérlete is megtörténhetett. A büntethetőséget csak ez utóbbi eset vetette fel, a többi epizód inkább sejtetés volt, homályos megfogalmazással, konkrét információk nélkül, gyakran célozgatva a fiúkkal fennálló, megengedhetetlen kapcsolatokra.

A lopások többször előfordulnak a bűnlajstromban: szülőtől aranyláncot, értéktárgyakat, gyapjúsálat vagy akár egymástól nylonharisnyát is eltulajdonítottak. F. Ildikó édesanyja többször talált idegen pulóvereket a lakásán, illetve lánya holmijai is máshol tűntek fel: a jelentés elején feltűnő ruhacserélgetés átkereteződött, és ebben a szövegkörnyezetben már a büntett kategóriáját súrolja (ami viszont ismét nincsen kimondva, csak sugallva). A ruhaneműk rendkívül hangsúlyosak egyébként a narratívában, ami jelzi ezek értékmérő funkcióját, társadalmi fontosságát (pl. a nylonharisnyák emlegetése), illetve a megfelelő ruha hiányában az erkölcsi normák megsértését:

„Értesüléseink szerint a Lajtai-galeri tagjai egy-egy összejövetelemi alkalmával fejenként 5 l bort számítva nadrágban és alsónadrágban táncolnak.”

Az iskolából való kimaradás, csavargás, munkakerülés mellett a trágár beszéd, mások fenyegetése volt felróható nekik, illetve becsengetés, majd vihogva elszaladás és hangos fütyörészés a ház előtt. Ezeknél a részekenél érződik leginkább a hétköznapi jelenségek felnagyítása, átértelmezése – F. Ildikó például közölte édesanyjával, hogy nem akar továbbtanulni, és ezt is a galeri számlájára írták (ami lehetséges persze, de csak egy magyarázat a többi lehetséges közül).

Két, különösen normasértő vagy annak látott/láttatott esemény van a végén külön kiemelve.

„Az a tény, hogy F. Ildikó néhány nappal ezelőtt arra kérte édesanyját, hozzon számára egy írógépet a munkahelyéről, mert slágereket szeretne gépelni, megengedi azon feltevést, hogy a galerit politikai szempontból sem hagyhatjuk figyelmen kívül.” (kiemelés az eredetiben)

1956 után az írógépek birtoklása, használata politikai kérdés volt (röpiratok terjesztése, tiltott anyagok másolása, írásminták alapján való azonosítás stb.) – fel sem merült a továbbiakban, hogy esetleg tényleg slágereket szeretett volna gépelni a lány, hiszen eddig füzetbe írta azokat, miért kellett most neki az írógép? Az a tény, hogy az édesanya a munkahelyéről tudott volna hozni ilyet, jelzi, hogy beosztott szellemi, értelmiségi munkakörben dolgozhatott – a családi háttér a környezettanulmányoknál még fontos lesz.

R. Ágneset ideggyógyászati kivizsgálásra akarták küldeni, mert „viselkedése néha homoszexualitásra, tehát kóros ösztönvilágra enged következtetni”. Ezt a megállapítást az F. Ildikónak írt leveleire és egy fürdőkádás jelenetére alapozta az ifjúsági felügyelő (ezekről semmit sem tudunk meg), illetve hogy a társai „buzi”-nak nevezték. A reakció sok mindent elárul itt: az idegbetegségként kezelt homoszexualitás kórosként és kigyógyítandó állapotként van itt jelen, és a szexuális bűnözés kontextusában szerepel. A leszbikus kifejezés egyébként nem szerepelt a korszak szakirodalmában, hiszen a homoszexualitás főleg férfi-viszonylatban létezett, női párja sokkal inkább láthatatlan volt, nem is nagyon létezett rá külön terminológia (Borgos, 2016).

A hatóságok a jelentésíró szerint nem reagáltak megfelelően, hiszen a rendőrök szerint a lányok „ártatlan gyermekek” voltak, egy kivételével érintetlenek, a jelentéktelen ügyek nem igényeltek intézkedést – egyedül F. Ildikót helyezték vidéki intézetbe. Az igényelt szigor tehát elmaradt, a morális pánik nem érte el a célját, vagy legalábbis ugyanazokat a jelenségeket máshogy értelmezték az érintett hivatalos személyek. A szülők egy része megnyugodott, ami az ifjúságvédelmet aggasztotta: „az egész ügyet komolyabban, nagyobb lelkiismeretességgel” kell kezelni, figyelmeztetett a felügyelő, hiszen így kinevetik az ő igyekezetüket is az érintett diákok. A BRFK Fiatalok és Gyermekevédelmi Osztálya igyekezett hátrítani a felelősséget, mivel ezután hivatalos levelet küldtek a XII. kerületi Tanács Oktatási Osztályának, amelyben közölték hat lány adatait (13–15 évesek), közölve, hogy a MOM Kultúrházban „sok esetben garázda módon viselkednek”, „ocsmány beszéddel botránkoztatják meg” a „szórakozni vágyókat”. Az illetékesség az Oktatási Osztályé volt a levél szerint, akiknek meg kellett tenni az óvó-nevelő intézkedéseket – tehát dekriminalizálták az ifjúságvédelem által felsorolt tevékenységeket, amelyeket visszautaltak a

pedagógia számára, mivel ez nem a rendőrség kompetenciája. Akárhogyan is értékelték és szankcionálták azonban ezeket a jelenségeket, a szakembereknek meg kellett magyaráznia a galeritagok rendellenes viselkedését önmaguk és a külvilág számára is. Ezt a célt szolgálták a környezettanulmányok.

Környezettanulmányok

Öt hetedikes lányról maradt fenn környezettanulmány, amelyek nagyon hasonló magyarázó modellt szolgáltatnak. Két fő motívum állt eszerint a galerihez való csatlakozás hátterében: a túlzott anyagi jólét, kényeztetés (szülők rossz nevelése), illetve a rossz társaság, ami belekeverte az illetőt a bandába (külső tényező). Az első szempontra példák:

1. „Adrienne szüleinek egyetlen, rendkívüli mértékben elkényeztetve nevelt gyermeke [...] kis lakásuk jól berendezett, rádió, televízió van [...] Az apa kislányát mindennel elhalmozza, a legdrágább női ruhatára van, 5-600 Ft-os cipőkben, drága ruhákban járhatja.”
2. „Anyagi szempontból a gyerek nagyon jól ellátott, szülei kiskorától kezdve mindennel elhalmozták, agyonkényeztették.”
3. „Márta szüleinek egyetlen gyermekeként él egy kényelmesen berendezett 2 szoba összkomfortos, modern lakásban. Az édesanya nem dolgozik, az apa jövedelméből gondtalanul megél a kis család.”
4. „Erzsébet egy kényelmesen berendezett [...] lakásban él [...] Az apa [...] azt egészen természetesnek tartotta, hogy a még nem is 13 éves kislány akkor is a moziban volt, mikor én őket meglátogattam, 6 órai előadáson.”

Egyetlen lánynál állapítottak meg szegényes körülményeket (szoba-konyha, szuterén), a többieknél viszont nagyon hangsúlyos a jólét kifejezése, a gondtalan életmód, ami a lakhatáson kívül más dolgokban is jelentkezett. Az egyik édesanyjának például nem kellett dolgoznia, ez a tény pedig negatív erkölcsi jellemzőkkel bírt a munkát felülértékelő és a munkakerülést, munka nélküli létet elítélő szocialista társadalomban. Ahol feltüntették a szülők foglalkozását, ott általában a kereskedelemhez, szolgáltatásokhoz kötődő munkatevékenységeket listáznak (gépkocsivezető, kávéfőzőnő, közérteni dolgozó), amelyekben többletjövedelemhez lehetett jutni. A jólétre utaló külsődleges jegyek nagyon fontosak a diskurzusban: Mártáról, a „13 éves démon”-ról például megállapították, hogy „daueros, magassarkú cipőt, ausztrálgyapjú kardigánt” visel, a szerelmi ügyekben szakértő.

A szülők általában külső hatásnak tulajdonították a rossz társasághoz való csatlakozást, idősebbek befolyásának: megdöbbenve tapasztalták milyen levelezés folyik fiúk és lányok között, a trágárságtól és az ellenkező nem tagjai közti közeli kapcsolatoktól elszörnyedtek (a megfogalmazások eléggé eufemisztikusak: „egészen jóban van a fiúkkal”, a szülők „átejtésével” fiúznak a Duna-parton). Nagyon jellemző a galeri személyiségre tett hatásának leírása: Adrienne „a legfertőzőbb ideál a Batthyány úti isk erkölcsileg félrecsúszott kislányai között”, Márta „jól fejlett, csinos kislány, szerelmi élményeinek elmesélésével régen fertőzi osztálytársait”. Ez a fajta biologizmus sok megszólalásra jellemző, egyfajta kór itt a galeri, amelynek a terjedését meg kell akadályozni.

Befejezés

A bandákat leginkább a nagyvárosi színtér, a tagok és cselekvések jellemezték és határozták meg a külvilág szemében. A hivatalos szervek eltérően kezelték a forrásokban a galeriket: az ifjúsági felügyelő és a pedagógusok kriminalizáltak és szigort vártak el, a rendőrség ártatlan tevékenységként látta a jelenséget, a szülők kétségbeestek. Lehetséges, hogy emögött az ifjúságvédelem önlegitimációs érdekei álltak: az újonnan megalapozódó terület a saját szakemberei által is konstruált galerikban az önnön létét igazoló, erősítő tényezőt láthatott – ezt a hipotézist további kutatásoknak kell majd megerősíteni vagy elvetni. A lányok esetében hangsúlyosabb lehetett az erkölcsi felháborodás, a kérdés erőteljesen átszexualizálttá vált, illetve beilleszkeszhető a materiális javakról, erkölcsstelen jólétről szóló korabeli diskurzusokba.

Elsődleges források

A gyermek- és fiatalkorúak védelmével kapcsolatos legfontosabb jogszabályok gyűjteménye (1958). BM ORFK Kiképzési Osztálya, Budapest.

Gergely M. (1960): Új vár Budán: a MOM Művelődési Ház. *Élet és Irodalom*, 4(11), 10.

Iskolák, Fővárosi Tanács feljegyzései az ifjúság körében jelentkező garázda jelenségekről (1959). BFL XXXV. 1.j. 2. kisdoboz.

Jelentés a fiatalkori bűnözés és erkölcsi züllés néhány égető kérdéséről (1958). MNL OL-M-KS-288-33-1958. 22. ő.e.

Molnár G. (1960): A müncheni hazugokról. *Élet és Irodalom*, 4(12), 7.

Irodalom

- A Dunánál: Magyarok a 20. században (1918–2000). CD-ROM, Enciklopédia Humana Egyesület, Budapest. Letöltés helye, ideje: <https://mek.oszk.hu/01900/01906/html/index433.html> 2024. 05. 23.
- Bezsenyi T. (2016): Nem minden Mohikán Indián? A galeri-bűnözés történeti és kriminológiai aspektusai. In: Bartha E. & Fóris Á. (szerk.): *Kelet-európai sorsfordulók*. L'Harmattan, Budapest, 203–214.
- Borgos A. (2016): „A házaseletet férje mellett megszokta vagy legalábbis eltűri, de néha még élvezi is”. A leszbikusosság képei a Kádár-korszak pszichiátriai irodalmában. *Korall*, 17(66). 73–99.
- Borhi L. (2022): *A túlélés stratégiái. Élet és halál a náci és kommunista diktatúrákban, 1944–1953*. MTA BTK – ELKH, Budapest.
- Cohen, S. (2011): *Folk Devils and Moral Panics: The Creation of the Mods and Rockers*. Routledge, Abingdon-New York.
- Fejes L. (2015): Hogyan lett galeri? *Nyelv és Tudomány*, 2015. október 8. Letöltés helye, ideje: <https://www.nyest.hu/hirek/hogyan-lett-galeri>, 2024. 05. 22.
- Horváth, S. (2022): *Children of Communism: Politicizing Youth Revolt in Communist Budapest in the 1960s*. Indiana University Press, Bloomington.
- Hunt, A. (1997): 'Moral Panic' and Moral Language in the Media. *The British Journal of Sociology*, 48. 4. sz. 629–648.
- Janssen, W. (2010): *Halbstarke in der DDR. Verfolgung und Kriminalisierung einer Jugendkultur*. Christoph Links Verlag, Berlin.